

avocatul
poporului
OMBUDSMAN

08 mai 2025 nr. 04-1/2- 819

la nr. _____ din _____

**Curtea Constituțională
a Republicii Moldova
str. Alexandru Lăpușeanu nr. 28,
Chișinău MD 2004,
Republica Moldova**

**Opinie
AMICUS CURIAE
pentru Curtea Constituțională
la sesizarea nr. 90a din 7 aprilie 2025 privind controlul
constituționalității art. II din Legea nr. 247/2022 și art. VII din Legea nr.
316/2022 de modificare a Legii nr. 243 privind amnistia în legătură cu
aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii
Moldova**

**prezentată de
Ceslav Panico, Avocatul Poporului (Ombudsman)**

Oficiul Avocatului Poporului
str. Calea Ieșilor 11/3
mun. Chișinău, MD-2069
Republica Moldova

1. INTRODUCERE

Pe rol la Curtea Constituțională a Republicii Moldova se află în examinare sesizarea nr. 90a din 7 aprilie 2025 privind controlul constituționalității art. II din Legea nr. 247/2022 și art. VII din Legea nr. 316/2022 de modificare a Legii nr. 243 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova.

La data de 09 aprilie 2025 Avocatul Poporului a fost invitat să prezinte opinia asupra sesizării respective.

Opinia este prezentată de Avocatul Poporului, în temeiul art. 16 lit. f) din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman) nr.52/2014, prin prisma respectării standardelor în domeniul drepturilor omului.

2. NORMELE CONTESTATE

Obiectul controlului constituționalității reprezintă art. II din Legea nr. 247/2022 și art. VII din Legea nr. 316/2022 de modificare a Legii nr. 243 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova.

Prevederile contestate sunt expuse în următoarea redacție:

„Art.II. – La articolul 7 alineatul (1) litera d) din Legea nr.243/2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2021, nr.325–333, art.510), cu modificările ulterioare, textul **„cu condiția lipsei riscului de recidivă” se exclude.**”

„Art.VII. – La articolul 7 din Legea nr.243/2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2021, nr.325–333, art.510), cu modificările ulterioare, dispoziția alineatului (1) va avea următorul cuprins:

„(1) Persoanei condamnate la data intrării în vigoare a prezentei legi, căreia nu i se pot aplica prevederile art.4–6 i se reduce termenul de pedeapsă sau i se comută pedeapsa după cum urmează:”

3. STANDARDELE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE RELEVANTE

Constituția Republicii Moldova

Articolul 1 Statul Republica Moldova

(3) Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate.

Articolul 4 Drepturile și libertățile omului

- (1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.
- (2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.

Articolul 22

Neretroactivitatea legii

Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nicio pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos.

Articolul 23

Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle

- „(1) Fiecare om are dreptul să i se recunoască personalitatea juridică.
- (2) Statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle. În acest scop statul publică și face accesibile toate legile și alte acte normative.

Articolul 24

Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică

- (1) Statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.
- (2) Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.
- (3) Pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executat.

Articolul 54

Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți

- „(1) În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului.
- (2) Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul

prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.

(3) Prevederile alineatului (2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20-24.

(4) Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.”

Secțiunea a 3-a ***Legiferarea***

Articolul 72

Categorii de legi

(3) Prin lege organică se reglementează:

o) acordarea amnistiei și grațierii;

...

CONVENȚIA PENTRU APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI ȘI A LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE

Articolul 3. Interzicerea torturii

Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.

PACTUL INTERNAȚIONAL PRIVIND DREPTURILE CIVILE ȘI POLITICE

Articolul 10

1. Orice persoană privată de libertate va fi tratată cu umanitate și cu respectarea demnității inerente persoanei umane.

2. a) Persoanele aliate în prevenție vor fi, în afară de circumstanțe excepționale, separate de condamnați și vor fi supuse unui regim distinct, potrivit condiției lor de persoane necondamnate.

b) Tinerii aflați în prevenție vor fi separați de adulți și se va hotărî în legătură cu cazul lor cât mai repede cu putință.

3. Regimul penitenciar va cuprinde un tratament al condamnaților având drept scop esențial îndreptarea lor și reclassarea lor socială. Tinerii delincvenți vor fi separați de adulți și supuși unui regim potrivit vârstei și statutului lor legal.

CARTA DREPTURILOR FUNDAMENTALE A UNIUNII EUROPENE

Oficiul Avocatului Poporului
str. Calea Ieșilor 11/3
mun. Chișinău, MD-2069
Republica Moldova

Articolul 49 Principiile legalității și proporționalității infracțiunilor și pedepselor

(1) Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau omisiune care, în momentul săvârșirii, nu constituia infracțiune potrivit dreptului intern sau dreptului internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai mare decât cea aplicabilă la momentul săvârșirii infracțiunii. În cazul în care, ulterior săvârșirii infracțiunii, legea prevede o pedeapsă mai ușoară, se aplică aceasta din urmă.

(2) Prezentul articol nu aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane care s-a făcut vinovată de o acțiune sau omisiune care, în momentul săvârșirii, era incriminată pe baza principiilor generale recunoscute de comunitatea națiunilor.

(3) Pedepsele nu trebuie să fie disproporționate față de infracțiune.

CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Articolul 3. Principiul legalității

(1) Nimeni nu poate fi declarat vinovat de săvârșirea unei infracțiuni nici supus unei pedepse penale, decât în baza unei hotărâri a instanței de judecată și în strictă conformitate cu legea penală.

(2) Interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii penale sînt interzise.

Articolul 4. Principiul umanismului

(1) Întreaga reglementare juridică are menirea să apere, în mod prioritar, persoana ca valoare supremă a societății, drepturile și libertățile acesteia.

(2) Legea penală nu urmărește scopul de a cauza suferințe fizice sau de a leza demnitatea omului. Nimeni nu poate fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante.

Articolul 10. Efectul retroactiv al legii penale

(1) Legea penală care înlătură caracterul infracțional al faptei, care ușurează pedeapsa ori, în alt mod, ameliorează situația persoanei ce a comis infracțiunea are efect retroactiv, adică se extinde asupra persoanelor care au săvârșit faptele respective pînă la intrarea în vigoare a acestei legi, inclusiv asupra persoanelor care execută pedeapsa ori care au executat pedeapsa, dar au antecedente penale.

(2) Legea penală care înăsprește pedeapsa sau înrăutățește situația persoanei vinovate de săvârșirea unei infracțiuni nu are efect retroactiv

Articolul 61. Noțiunea și scopul pedepsei penale

(1) Pedeapsa penală este o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului ce se aplică de instanțele de judecată, în numele legii, persoanelor care au săvârșit infracțiuni, cauzând anumite lipsuri și restricții drepturilor lor.

(2) Pedeapsa are drept scop restabilirea echității sociale, corectarea și resocializarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane. Executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească demnitatea persoanei condamnate.

Articolul 91. Liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen

(5) Persoana care execută pedeapsa detențiunii pe viață poate fi liberată condiționat de pedeapsă înainte de termen dacă instanța de judecată va considera că nu mai există necesitatea executării de mai departe a pedepsei și dacă această persoană a executat efectiv cel puțin 25 de ani de închisoare, fără a se lua în calcul compensarea privilegiată a zilelor de muncă.

Articolul 107. Amnistia

(1) Amnistia este actul ce are ca efect înlăturarea răspunderii penale sau a pedepsei fie reducerea pedepsei aplicate sau comutarea ei.

(2) Amnistia nu are efecte asupra măsurilor de siguranță și asupra drepturilor persoanei vătămate.

(3) Amnistia nu se aplică în cazul săvârșirii de infracțiuni prevăzute la art. 166¹ alin. (2)–(4), precum și persoanelor care au săvârșit asupra minorilor infracțiuni prevăzute la art. 171-175¹, 201, 206, 208, 208¹ și 208².

4. CONCLUZII

La originea cauzei se află sesizarea nr. 90a din 7 aprilie 2025 privind controlul constituționalității art. II din Legea nr. 247/2022 și art. VII din Legea nr. 316/2022 de modificare a Legii nr. 243 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova.

Sesizarea vizează, în special, eliminarea condiției privind lipsa riscului de recidivă pentru condamnații la detențiune pe viață, în vederea comutării pedepsei la 30 de ani de închisoare. Procurorul General atrage atenția că această modificare poate pune în pericol siguranța publică și contravine principiilor constituționale ale statului de drept, protecției vieții și integrității persoanelor. De asemenea, sesizarea relevă vicii de procedură în procesul legislativ: amendamentele contestate au fost introduse în proiecte de legi cu obiect

complet diferit, în faza celei de-a doua lecturi, fără dezbateri publice și avizele necesare, fapt care afectează principiile transparenței, legalității și securității juridice. De asemenea, autorul a solicitat Curții suspendarea aplicării dispozițiilor contestate până la examinarea în fond a cauzei.

Analizând standardele internaționale și jurisprudența relevantă în acest domeniu, Ombudsmanul atrage atenția asupra următoarelor aspecte importante.

▪ **Standardele CPT cu privire la situația persoanelor cu condamnări pe viață**

Pentru CPT¹, o condamnare pe viață reprezintă o sentință pe durată nedeterminată impusă de un tribunal imediat după condamnarea pentru o infracțiune penală, care necesită ținerea în închisoare a condamnatului, fie pentru restul vieții sale naturale, fie până la liberarea în urma unui proces judiciar, cvasi-judiciar, executiv sau administrativ, care consideră că condamnatul nu mai reprezintă un risc pentru populație. Perioada minimă care trebuie efectuată înainte ca un condamnat să beneficieze pentru întâia oară de o liberare condiționată diferă de la țară la țară, cele mai mici fiind de 12 ani (e.g. Danemarca și Finlanda) și de 15 ani (e.g. Austria, Belgia, Germania și Elveția), iar cea mai mare fiind de 40 de ani (e.g. Turcia, în cazul unor infracțiuni multiple evidente). Majoritatea țărilor care impun condamnări pe viață au o perioadă minimă între 20 și 30 de ani. În jurisdicțiile Regatului Unit, perioada minimă de închisoare este decisă de judecător la momentul sentinței; legea nu prevede o perioadă minimă absolută în această privință. Alte câteva țări (e.g. Bulgaria, Lituania, Malta, Țările de Jos și, pentru anumite infracțiuni, Ungaria, Slovacia și Turcia) nu au un sistem de liberare condiționată pentru condamnații pe viață, astfel încât pe viață poate însemna chiar pe viață. Pe de altă parte, este demn de menționat că un număr de state membre ale Consiliului Europei nu au în legislație pedeapsa cu închisoare pe viață². În schimb, pentru cele mai grave infracțiuni, au pedepse pe termen lung, cuprinse de obicei între 20 și 40 de ani.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a examinat în ultimii ani un număr de cazuri în care tribunalele din diferite țări au impus pedeapsa pe viață fără posibilitatea liberării timpurii sau condiționate și unde, dincolo de motivele de compasiune ori circumstanțele excepționale, o pedeapsă pe viață însemna că era aplicată pe viață. Cea mai cunoscută hotărâre a Curții de până acum, exprimată de Marea Cameră în cauza *Vinter și alții contra Regatului Unit*,

¹ <https://rm.coe.int/1680953539>

² De exemplu Andora, Bosnia și Herțegovina, Croația, Muntenegru, Portugalia, San Marino, Serbia, Slovenia și Spania. În plus, pedepsele cu închisoarea pe viață nu au fost niciodată impuse în practică în Islanda și Lihtenstein.

afirmă că nu este compatibil cu demnitatea umană, și de aceea contrar Articolului 3 din Convenția Europeană privind Drepturile Omului, ca un stat să priveze o persoană de libertate fără a-i da cel puțin șansa ca într-o zi să-și recâștige acea libertate.

Trei consecințe importante pot fi desprinse din jurisprudența existentă a Curții. Legislația statelor membre trebuie să prevadă de acum înainte o perioadă din cursul executării pedepsei când va exista o posibilitate de revizuire a sentinței. În plus, statele membre trebuie să stabilească o procedură prin care sentința să fie revizuită. În sfârșit, detenția trebuie organizată astfel încât să le permită deținuților condamnați pe viață să evolueze către reabilitarea lor.

În concluzie, CPT consideră că, trebuie făcute toate eforturile posibile de a le oferi persoanelor condamnate pe viață un regim croit pe necesitățile lor și de a-i ajuta să reducă nivelul de risc pe care îl reprezintă, de a minimiza daunele pe care sentințele nedeterminate le provoacă în mod necesar, de a-i păstra în contact cu lumea exterioară, și de a le oferi posibilitatea să fie redați comunității, asigurând garantarea în siguranță a acestei liberări, cel puțin în marea majoritate a cazurilor. În acest scop, trebuie să se pună în practică proceduri care să permită revizuirea sentinței. Bineînțeles, a avea o posibilitate pur formală de a cere liberarea după o anumită perioadă de timp nu este suficient; statele membre trebuie să ia măsuri, în principal prin felul în care sunt tratați deținuții condamnați pe viață, ca această posibilitate să fie reală și efectivă.

Standardele ONU relevante

În lumina jurisprudenței internaționale și a standardelor emise de organismele universale de protecție a drepturilor omului, detenția pe viață fără posibilitatea reală de reabilitare și eliberare ridică serioase probleme de compatibilitate cu dreptul internațional. Astfel, dreptul la speranță devine un principiu fundamental în evaluarea legalității și proporționalității unei pedepse privative de libertate pe termen nedeterminat.

Articolul 10 alineatul (1) din Pactul internațional privind drepturile civile și politice (PIDCP), la care Republica Moldova este parte, stabilește că „*toate persoanele private de libertate trebuie tratate cu umanitate și cu respect pentru demnitatea inerentă ființei umane*”, în timp ce alineatul (3) al aceluiași articol prevede că „*regimul penitenciar trebuie să aibă ca scop esențial reeducarea și reintegrarea socială a condamnaților*”. Aceste dispoziții indică clar că fiecare persoană aflată în detenție trebuie să aibă oportunitatea de a fi reabilitată

și de a duce, ulterior, o viață demnă, responsabilă și independentă în societate – chiar și în cazul celor condamnați pentru cele mai grave infracțiuni³.

Această obligație este întărită de Comentariul General nr. 36 (2018) emis de Comitetul ONU pentru Drepturile Omului, care, interpretând dreptul la viață prevăzut de articolul 6 din PIDCP, afirmă că statele sunt obligate să instituie mecanisme reale prin care persoanele condamnate pe viață să poată avea acces, într-un moment determinat și previzibil, la o evaluare a progresului personal și la o eventuală eliberare. Lipsa acestei perspective nu doar că încalcă articolul 6, ci poate constitui și o formă de tratament inuman sau degradant, contrar articolului 7 din același pact⁴.

Problema lipsei speranței este resimțită în mod acut de persoanele condamnate la închisoare pe viață fără posibilitatea eliberării condiționate (LWOP), pentru care niciun efort de reabilitare nu are finalitate juridică. Astfel de persoane trăiesc într-un regim care le transmite constant mesajul că sunt „ireparabile”, că nu există cale de reabilitare și că orice efort de autoîndreptare este zadarnic. După cum se subliniază într-o analiză realizată de Penal Reform International, *„negarea posibilității de reabilitare este prezentă în mod deosebit pentru deținuții LWOP, care, în esență, au fost informați că nu pot fi reparați sau salvați și că orice efort de a se îmbunătăți este în mod fundamental inutil”*. Aceeași problemă apare și în cazul persoanelor condamnate pe viață care, teoretic, pot beneficia de eliberare condiționată, dar care sunt frecvent marginalizate în accesul la programe de reabilitare, iar nevoile lor sunt tratate ca fiind mai puțin urgente. Retragera psihologică și instituționalizarea profundă care se instalează în astfel de cazuri reprezintă bariere majore în calea reintegrării⁵.

De aceea, standardele internaționale insistă asupra ideii că reintegrarea trebuie să fie un proces activ, care începe încă din prima zi de detenție, nu o simplă posibilitate teoretică. Astfel, Regulele Nelson Mandela – standardele minime ale ONU pentru tratamentul deținuților – subliniază că regimul penitenciar trebuie să urmărească reabilitarea și pregătirea pentru viața în libertate. Conform Regulei 110, *„pregătirea pentru eliberare trebuie să înceapă de la începutul perioadei de detenție”*, iar Regula 4 prevede că scopul detenției este reducerea recidivei prin reintegrarea socială a infractorilor⁶.

³ ICCPR – <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

⁴ Comentariul General 36 – <https://www.ohchr.org/en/calls-for-input/general-comment-no-36-article-6-right-life>

⁵ PRI Briefing – https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2018/04/PRI_Life-Imprisonment-Briefing.pdf

⁶ Nelson Mandela Rules – https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-book.pdf

▪ Jurisprudența relevantă a Curții Europene

Cu referire la amnistie, în cauza *Marguš contra Croației* [MC], 27 mai 2014, Curtea Europeană a considerat că procedurile penale pornite în privința reclamantului au fost încetate în mod necorespunzător pe baza amnistiei, deși acesta era acuzat de comiterea unor infracțiuni grave în timpul războiului din Croația. Curtea Europeană a observat că reclamantului i s-a aplicat amnistia pentru acte care constituiau încălcări grave ale drepturilor fundamentale ale omului, protejate de articolele 2 și 3 din Convenție. Curtea a notat că statele au obligația de a judeca faptele precum tortura și omorurile intenționate. Aplicarea amnistiei în privința actelor referitoare la uciderea și maltratarea civililor ar fi contrară obligațiilor statului care decurg din articolele 2 și 3 din Convenție, deoarece ar împiedica investigarea unor astfel de acte și ar conduce la impunitate pentru cei responsabili. Curtea Europeană a considerat că autoritățile naționale nu ar trebui să creeze impresia că sunt dispuse să tolereze un astfel de tratament și persoanele să rămână nepedepsite (a se vedea *Marguš contra Croației* [MC], §124-128 și, de asemenea, *Turan Cakir contra Belgiei*, 10 martie 2009, §69).

În cauza *Vazagashvili și Shanava contra Georgiei*, 18 iulie 2019, Curtea Europeană a reținut, într-un caz în care fiul reclamantilor a fost omorât prin împușcare de către poliție, că deși dreptul național le permitea tribunalelor să impună o pedeapsă mai mare, acestea i-au redus pedeapsa cu o pătrime, în conformitate cu dispozițiile general aplicabile ale Legii amnistiei. Curtea Europeană a subliniat că era regretabil că legislatorul național nu a acordat atenția cuvenită, atunci când a adoptat Legea amnistiei, necesității de a pedepsi cu o strictete fermă abuzurile grave ale poliției. Atunci când un agent al statului, în special un ofițer care aplică legea, a fost condamnat pentru o infracțiune care încalcă dreptul la viață, acordarea unei amnistii sau a unei grațieri nu ar trebui permisă. Statele ar trebui să aibă o atitudine mai strictă atunci când își pedepsesc propriii ofițeri care aplică legea pentru comiterea unor infracțiuni atât de grave, care pun în pericol viața, spre deosebire de situațiile în care pedepsesc infractorii obișnuiți, pentru că nu se mai pune problema răspunderii penale individuale a infractorilor, ci intervine obligația statului de a combate impunitatea infractorilor care ar putea considera că o dețin în virtutea propriului mandat și pentru a menține încrederea publicului în privința sistemului de aplicare a legii (§92).

În cea mai recentă cauză privind aplicarea amnistiei, Curtea Europeană a reținut că reducerea cu o treime din pedeapsa închisorii de opt ani, ca urmare a aplicării amnistiei, în cazul comiterii unor infracțiuni de tortură și rele tratamente, a fost contrară Convenției (*Vardanyan și Khalafyan contra*

Armeniei, 8 noiembrie 2022, §91). În acest context, Curtea a notat că amnistiiile și grațierile nu trebuie tolerate în cauzele privind tortura sau relele tratamente (a se vedea și *Mocanu și alții contra României* [MC], 17 septembrie 2014, §326).

De asemenea, articolul 3 din Convenție trebuie interpretat ca impunând caracterul reductibil al detenției pe viață, în sensul în care autorităților li se permite să verifice dacă au avut loc schimbări semnificative în viața deținutului și dacă acesta a făcut progrese în vederea reabilitării sale. Acest fapt presupune că detenția continuă nu mai poate fi justificată din rațiuni penologice legitime. Condamnarea la detenție pe viață nu va fi conformă cu standardele impuse de articolul 3 din Convenție acolo unde dreptul național nu prevede posibilitatea efectuării unui asemenea control (*Vinter și alții contra Regatului Unit* [MC], 9 iulie 2013, §119-122).

În cauza *Matiošaitis și alții contra Lituania*, 23 mai 2017, Curtea Europeană a reținut că, în conformitate cu legislația lituaniană, deținuților condamnați la detenție pe viață nu li se înlocuia pedeapsa în conformitate cu Legea amnistiei. Toate amnistiiile anterioare nu se aplicau condamnaților care au comis crimele cele mai grave. Mai mult, trei dintre amnistii au prevăzut expres că nu se aplică în privința persoanelor condamnate la detenție pe viață. De asemenea, comutarea detenției pe viață din cauza unei boli terminale nu putea fi considerată o „perspectivă de eliberare”. Deși articolul 3 din noul Cod penal permitea comutarea detenției pe viață în închisoare într-o perioadă determinată, cererile condamnaților care au solicitat comutarea detenției pe viață au fost respinse. Curtea Europeană a reținut că, chiar dacă pedepsele condamnaților la detenție pe viață erau justificate, ei nu trebuiau lipsiți de speranța că ar putea beneficia de comutarea pedepsei detenției pe viață (§161-164, 180).

Totuși, Curtea Europeană a reiterat că amnistiiile și grațierile sunt, în esență, chestiuni de drept intern ale statelor membre și că, în principiu, nu sunt contrare dreptului internațional, cu excepția cazului în care se referă la acte care constituie încălcări grave ale drepturilor fundamentale ale omului (a se vedea *Makuchyan și Minasyan contra Azerbaidjanului și Ungaria*, 26 mai 2020, §160; *E.G. contra Republicii Moldova*, 13 aprilie 2021, §43).

Interferența proporționalității pedepsei penale în raport cu art. 3 CEDO (interzicerea torturii). În cauza *Babar Ahmad și alții contra Regatului Unit*⁷ Curtea a stabilit că este pregătită să accepte că, deși, în principiu, chestiunile legate de condamnarea adecvată nu fac parte în mare parte din domeniul de

⁷ Case of Babar Ahmad and others v. The United Kingdom (applications nos. 24027/07, 11949/08, 36742/08, 66911/09 and 67354/09) Judgment Strasbourg 10 april 2012 final 24/09/2012.

aplicare al Convenției, o pedeapsă extrem de disproporționată ar putea echivala cu rele tratamente contrare articolului 3 la momentul impunerii acesteia. Curtea a subliniat faptul că „vădit disproporționate”, constituie un criteriu strict și că va fi îndeplinit doar în ocazii rare și unice.

În cauza recentă *Morabito contra Italiei*⁸, Curtea a reiterat că Convenția nu prevede nicio „obligație generală” de a elibera un deținut din motive de sănătate, chiar dacă acesta suferă de o boală care este deosebit de dificil de tratat. Cu toate acestea, în cazuri deosebit de grave pot apărea situații în care buna administrare a justiției penale necesită măsuri umanitare (a se vedea, de exemplu, *Cosovan contra Republicii Moldova* § 78, și *Dorneanu contra României*, nr. 55089/13, § 80, 28 noiembrie 2017). Curtea a avut în vedere anterior, în examinarea compatibilității stării de sănătate a reclamantului cu detenția, disponibilitatea tratamentului medical în închisoare (a se vedea, de exemplu, *Helhal contra Franței*, nr. 10401/12, §§ 54-55, 19 februarie 2015, și *Cara-Damiani contra Italiei*, 7 februarie, nr. 7/05, nr. 2012).

▪ **Jurisprudența Curții Constituționale**

Atragem atenția asupra jurisprudenței Curții Constituționale cu privire la aplicarea amnistiei în cazul persoanelor condamnate la detenție pe viață⁹ și cu privire la eliberarea condiționată înainte de termen a persoanelor condamnate la detenție pe viață¹⁰. Curtea Constituțională a declarat inadmisibile sesizările menționând că, problemele invocate de autori nu constituie o problemă de constituționalitate, ci ține mai degrabă de interpretarea și aplicarea legii, aspecte care intră în competența instanțelor judecătorești.

Totodată, în privința criticilor privind imprevizibilitatea și neclaritatea sintagmei „*risc de recidivă mediu sau redus*”, Curtea menționează că, acest text este definit în mod clar în anexa nr.6 la Regulamentul-cadru aprobat prin Ordinul ministrului justiției nr.44 din 18 februarie 2022, care reglementează și criteriile care trebuie avute în vedere în procesul de evaluare psihologică a riscului de recidivă a condamnatului.

▪ **Opinia Comisiei de la Veneția referitor la amnistie**

Comisia de la Veneția¹¹ constată că următoarele cerințe ale statului de drept sunt aplicabile amnistiei: Legalitatea și supremația legii; Respectarea dreptului internațional, în special a drepturilor omului, inclusiv a deciziilor obligatorii ale curților internaționale; Certitudinea juridică și previzibilitatea

⁸ <https://hudoc.echr.coe.int/#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-242639%22%5D%7D>

⁹ Decizia CC nr. 14 din 07.02.2023

¹⁰ Decizia CC nr. 14 din 07.02.2023

¹¹ CDL-AD(2024)003, Strasbourg, 18 March 2024,

[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2024\)003-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2024)003-e)

legilor; Legalitatea și procedurile de legiferare; Egalitatea în fața legii; Independența puterii judecătorești și separația puterilor.

▪ **Concluziile Avocatului Poporului**

Analizând prevederile contestate în raport cu standardele internaționale în această materie, Ombudsmanul *ab inițio* subliniază că, în baza articolului 72 alin.(3) lit.o) din Constituție, Parlamentul reglementează acordarea amnistiei și grațierii prin lege organică.

Noțiunea de amnistie este reglementată la art.107 Cod penal, unde stipulează că este actul ce are *ca efect* înlăturarea răspunderii penale sau a pedepsei fie reducerea pedepsei aplicate sau comutarea ei. Amnistia nu are efecte asupra măsurilor de siguranță și asupra drepturilor persoanei vătămate. Amnistia nu se aplică în cazul săvârșirii de infracțiuni prevăzute la art. 166¹ alin. (2)–(4), precum și persoanelor care au săvârșit asupra minorilor infracțiuni prevăzute la art. 171-175¹, 201, 206, 208, 208¹ și 208².

În acest context, Curtea Constituțională menționează că, legislatorul are, în baza articolului 72 alin.(3) lit.n) și o) din Constituție, atât competența de a reglementa infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora, cât și prerogativa de a înlătura răspunderea penală sau executarea pedepsei prin acordarea amnistiei și grațierii. Prin urmare, amnistia constituie un act de clemență acordat de legislator prin lege organică pe baza unor considerente social-politice și de politică penală, prin care se înlătură răspunderea penală, executarea pedepsei și alte consecințe ale condamnării. Curtea a menționat că Constituția *nu prevede dreptul persoanei la amnistiere*, ci stabilește competența Parlamentului de a acorda, prin lege organică, amnistia, ca măsură excepțională determinată de rațiuni de politică penală, avându-se în vedere interesele generale ale societății.

Art.1 alin.(1) din Constituție, prevede că, Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate.

Curtea Constituțională a menționat¹² că respectarea și apărarea demnității umane este o obligație a puterii publice.

Referitor la incidența articolului 24 din Constituție, reținem că acesta prevede că conform obligațiilor pozitive, statul îi garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică. Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante. Articolul 24 din Constituție trebuie interpretat prin prisma articolelor 2 și 3 din Convenția

¹² HCC nr.18 din 4.07.2013

Europeană și a principiilor din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în această materie.

După cum a afirmat Curtea în repetate rânduri, articolul 3 din Convenție consacră una dintre cele mai fundamentale valori ale societății democratice. Ea interzice în termeni absoluți tortura sau tratamentele, sau pedepsele inumane sau degradante, indiferent de circumstanțe și de comportamentul victimei.

Într-o societate democratică, o sentință de detenție pe viață care exclude orice perspectivă reală de reabilitare și revizuire se transformă într-o sancțiune pur eliminativă. O astfel de pedeapsă nu mai urmărește resocializarea, ci transmite ideea că persoana este lipsită pentru totdeauna de valoare morală și juridică. Această abordare este fundamental contrară demnității umane, valoare centrală nu doar în ordinea constituțională a Republicii Moldova, ci și în sistemul internațional al drepturilor omului.

Astfel, orice legislație națională privind detenția pe viață trebuie să respecte exigențele dreptului internațional, oferind condamnaților dreptul la speranță, adică accesul la mecanisme clare, transparente și echitabile de evaluare a progresului individual și posibilitatea reintegrării, în funcție de meritele fiecăruia. Doar astfel se poate asigura un echilibru real între protejarea societății și respectarea demnității umane.

Condițiile de detenție ale persoanelor condamnate pe viață în Republica Moldova au fost supuse unor critici constante din partea organismelor internaționale și naționale, evidențiind preocupări serioase privind respectarea drepturilor fundamentale ale deținuților, inclusiv a persoanelor condamnate pe viață.

În raportul său din 2022, dar în special în rapoartele din 2011 și 2015 ca urmare a vizitelor la Penitenciarul nr. 17 Rezina, Comitetul pentru Prevenirea Torturii (CPT) al Consiliului Europei a evidențiat probleme persistente legate de violența între deținuți și existența ierarhiilor informale în penitenciarele moldovenești, care generează un climat de intimidare și abuz. Această situație afectează în mod special deținuții considerați „umiliți” sau „de neatins”, plasându-i într-o poziție de vulnerabilitate extremă. CPT a subliniat că această stare de fapt ar putea constitui o încălcare continuă a articolului 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care interzice tortura și tratamentele inumane sau degradante. Mai mult ca atât, o detenție îndelungată în astfel de condiții și situații, cum ar fi pentru acei condamnați pe viață, ar putea să îi afecteze direct¹³.

În rapoartele anuale ale Avocatului Poporului, dar și în rapoartele de vizită ale Consiliului pentru Prevenirea Torturii (CpPT) ca urmare a vizitelor

¹³ The CPT and the Republic of Moldova <https://www.coe.int/en/web/cpt/republic-of-moldova>

la Penitenciarul nr. 17 Rezina, au semnalat, de asemenea, că persoanele condamnate pe viață nu beneficiază de forme de eliberare, ceea ce contravine recomandărilor internaționale privind reducerea populației penitenciare și combaterea supraaglomerării. În raportul său anual din 2022, Instituția Ombudsmanului a evidențiat că lipsa unor mecanisme eficiente de eliberare condiționată pentru această categorie de deținuți perpetuează condiții de detenție care pot fi considerate inumane și degradante¹⁴.

În plus, Raportorul Special al ONU pentru tortură, în raportul tematic din 2020, a subliniat că detenția pe viață, în special fără posibilitatea eliberării condiționate, poate constitui o formă de tortură psihologică, având efecte devastatoare asupra sănătății mentale a deținuților. Raportul evidențiază că lipsa unei perspective reale de eliberare și condițiile de izolare prelungită pot duce la suferință mentală severă, echivalentă cu tortura psihologică¹⁵.

De asemenea, Avocatul Poporului menționează că, potrivit alin.(2) din art.54 din Constituție, exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției. Constituția nu admite restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20-24 din Constituție, în special este menționat art.24 cu privire la dreptul la viață și la integritatea fizică și psihică. Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.

Totodată, aplicarea legii penale trebuie să respecte principiul umanismului (art.4 din Codul penal), având ca scop prioritar apărarea persoanei și a drepturilor sale, fără a cauza suferințe fizice sau a leza demnitatea umană.

Chiar dacă a fost eliminată condiția lipsei riscului de recidivă de la art.7 alineatul (1) litera d) din Legea nr. 243/2021 privind amnistia, menționăm că această condiție este menținută la art.1, alin.(1) din lege. Prin urmare, se menține în lege condiția evaluării riscului de recidivă. Or, procedura și metodologia evaluării riscului de recidivă este reglementat prin anexa nr.6 la Regulamentul-cadru de activitate al comisiilor speciale privind aplicarea amnistiei în privința persoanelor condamnate aprobat prin Ordinul ministrului

¹⁴ <https://ombudsman.md/rapoarte/>

¹⁵ A/HRC/43/49: Report on psychological torture and ill-treatment
<https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc4349-report-psychological-torture-and-ill-treatment>

justiției nr.44 din 18 februarie 2022. În metodologie sunt descrise nivelurile de risc al recidivei, iar în noțiunea de risc redus de recidivă, se menționează despre prezența redusă sau lipsa factorilor criminogeni ce condiționează săvârșirea unei noi infracțiuni și duc la încetarea comportamentelor negative viitoare.

Ombudsmanul notează că la data de 4 aprilie 2025 Parlamentul a aprobat în prima lectură un proiect de lege, care prevede că persoanele condamnate la detenție pe viață nu vor putea beneficia concomitent de comutarea pedepsei pe amnistie și de liberare condiționată. Ombudsmanul observă că legiuitorul a dat prioritate scopului de a asigura securitatea și ordinea publică, de a garanta și de a proteja drepturile și interesele legitime ale cetățenilor, inclusiv ale părților vătămate.

Constituția nu prevede dreptul persoanei la amnistiere, ci stabilește competența Parlamentului de a acorda, prin lege organică, amnistia, ca măsură excepțională determinată de rațiuni de politică penală, avându-se în vedere interesele generale ale societății. Totuși, odată reglementat acesta trebuie să respecte cerințe stricte care să corespundă statutului de drept într-o societate democratică și să respecte drepturile omului. Prin confirmarea constatărilor Comisiei de la Veneția, Avocatul Poporului subliniază că amnistia, în contextul statului de drept, trebuie să întrunească o serie de cerințe fundamentale: Legalitatea și supremația legii; Respectarea dreptului internațional, în special a dreptului drepturilor omului, inclusiv a deciziilor obligatorii ale curților internaționale; Certitudinea juridică și previzibilitatea legilor; Legalitatea și procedurile de legiferare, Egalitatea în fața legii; Independența puterii judecătorești și separația puterilor.

Cu referire la legalitatea și procedurile de legiferare Comisia de la Veneția a menționat că procedura de adoptare a măsurilor de amnistie ar trebui să fie inspirată de incluziune, participare, un calendar adecvat și discuții publice. În special, consultări semnificative, coroborate cu un calendar adecvat, ar trebui să sprijine organele alese în evaluarea proporționalității amnistiei preconizate. Procedurile legislative accelerate nu sunt, prin urmare, adecvate pentru adoptarea legilor de amnistie, având în vedere consecințele de anvergură și natura adesea controversată a unor astfel de legi.

Având în vedere standardele internaționale privind speranța de eliberare a persoanelor condamnate la detenție pe viață Ombudsmanul subliniază imperativul respectării stricte a cerințelor legale, a valorilor și principiilor constituționale, precum și a drepturilor fundamentale ale omului în aplicarea amnistiei, în special de către instanțele de judecată. Este esențial, să se asigure un *echilibru just* între exercitarea actului de clemență și protejarea interesului public, în special a drepturilor victimelor infracțiunilor. Societatea are așteptare

legitimă ca persoanele condamnate la detenție pe viață să beneficieze de astfel de măsuri numai în măsura în care necesitatea executării de mai departe a pedepsei nu mai prezintă absolut niciun pericol pentru comunitate, pentru victimele infracțiunii și că se respectă obligația statului de a garanta executarea unor pedepse proporționale cu gravitatea faptelor comise.

În opinia Ombudsmanului asigurarea acestui echilibru pare a fi punctul cel mai problematic, însă standardele internaționale (CtEDO, CPT, ONU) subliniază importanța crucială a existenței unei perspective reale de eliberare și a unei posibilități efective de revizuire a pedepsei pentru condamnații pe viață, pentru a respecta demnitatea umană și articolul 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Restricțiile legale extrem de rigide sau eliminarea completă a opțiunii de reducere sau înlocuire a pedepsei pentru condamnații pe viață ridică îngrijorări cu privire la rigiditatea abordării față de reabilitarea acestora și ar putea intra în conflict cu jurisprudența CtEDO (cauza Vinter) care cere o "șansă" de a recâștiga libertatea.

Prin urmare, considerăm că problema invocată de autorul sesizării vizează, în esență, interpretarea și aplicarea legii, aspecte care intră în competența instanțelor judecătorești. Totuși, modul în care aceste instanțe soluționează asemenea cauze poate influența direct menținerea echilibrului între interesul public și drepturile fundamentale ale persoanelor condamnate, iar o interpretare inadecvată riscă să compromită acest echilibru extrem de sensibil. Pentru a preveni eventuale dificultăți în aplicarea prevederilor Legii nr. 243/2021 privind amnistia, adoptată cu ocazia aniversării a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova, și în vederea asigurării unei practici judiciare unitare, se consideră oportun ca Curtea Supremă de Justiție să emită precizări și îndrumări clare cu privire la interpretarea și aplicarea acestor dispoziții legale de către instanțele de judecată, inclusiv în ceea ce privește normele referitoare la liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen.

Cu profund respect,

**Ceslav PANICO,
Avocatul Poporului (Ombudsman)**

Ex. Muntean Ig
Tel. 060002655